

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

ΠΟΙΗΤΙΚΗ

ΑΝΟΙΞΗ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ 2011

Ποίηση

ΘΑΝΑΣΗΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ Πρόσωπο μέ τη γῆ ~ ΠΑΝΟΣ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗΣ Οιδίνους
~ T.S. ELIOT Τέσσερα κουαρτέτα: «Burnt Norton» [ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΧΑΡΗΣ ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ] ~
ΦΟΙΒΗ ΓΙΑΝΝΙΣΗ Τώρα Τώρα ~ ΜΑΡΙΑ ΤΟΠΑΛΗ Δεκαεπτά έποχιακά χαϊκού ~
ΟΛΓΑ ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ Τά όνειρα τών γυναικών ~ ROBERT LOWELL Δεκαέξι ποιήματα
[ΕΠΙΛΟΓΗ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΘΑΛΕΙΑ ΜΕΛΗ-ΧΩΛΛ] ~ ΙΩΑΝΝΑ ΡΑΠΤΗ Μιά νύχτα μ' έμένα ~
ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΕΙΒΑΔΑΣ Vagabondia in Excelsis ~ ΜΑΡΙΓΩ ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΥ Τρία ποιήματα
~ ΟΛΓΑ ΣΕΝΤΑΚΟΒΑ Κινέζικο όδοιπορικό [ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΑΒΟΥΤΣΑΣ] ~ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΕΛΕΥΘΕΡΑΚΗΣ Τρία ποιήματα ~ ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΚΑΠΛΑΝΗ Φωτο-παίγνια ~ ΝΑΤΑΣΑ
ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ (alias Γενοβέφα Κκονά) ~ ΕΥΡΥΠΙΔΗΣ ΓΑΡΑΝΤΟΥΔΗΣ Τριολέτο ~ ΤΑΚΗΣ
ΓΡΑΜΜΕΝΟΣ Τοποθεσίες και πόλεις ~ ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΡΕΛΑΣ Ή Χριστί τών Άγράφων ~
ΛΕΝΙΑ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ Ήξι ποιήματα ~ ΜΑΡΙΑ ΚΟΠΑΝΙΤΣΑ Ντρρρρρρρρρέπομαι
~ ΝΑΤΑΛΙΑ ΚΑΤΣΟΥ Ursus Maritimus ~ RUSSEL EDSON Σβίνοντας τήν Έμιλου
[ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΒΑΣΙΛΗΣ ΑΜΑΝΑΤΙΔΗΣ] ~ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΕΡΡΗ Λαβύρινθος και
Άριάδνη ~ ΝΙΚΟΣ ΒΑΡΒΑΤΑΚΟΣ Ή μάχη του σκουπιδοντενεκέ

«ΚΑΤΑ ΜΟΝΑΣ ΕΙΜΙ ΕΓΩ» Άφιέρωμα

FRANÇOIS VILLON ~ JOHN KEATS ~ FRANCESCO PETRARCA ~ RAINER
MARIA RILKE ~ CHARLES BAUDELAIRE ~ LORD BYRON ~ GEORG TRAKL ~
EMILY DICKINSON ~ WILLIAM SHAKESPEARE ~ FRANZ KAFKA ~ HERMANN
HESSE ~ GÉRARD DE NERVAL ~ ARTHUR RIMBAUD ~ HEINRICH HEINE
[ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΛΕΝΙΑ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ]

Δοκίμιο

DURS GRÜNBEIN Γιατί νά ζοῦμε χωρίς νά γράφουμε [ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-
ΣΤΕΛΛΑ ΤΣΙΛΕΔΑΚΗ] ~ ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΥΣΟΠΟΥΛΟΣ Άποσιωπημένες όψεις του σοβιετικού
μοντερνισμού ~ GEORGE SZIRTES Λεπτός πάγος και οι «Πατινέρ του μεσονυκτίου»
[ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΝΙΝΑ ΜΠΟΥΡΗ] ~ ΔΗΜΗΤΡΑ Σ. ΚΑΛΛΙΓΕΡΗ Ρίτσος-Καβάφης: συγκλίσεις
και άποκλίσεις τής έρωτικής λειτουργίας

Κριτική

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ~ ΜΑΝΤΩ ΜΑΛΑΜΟΥ ~ ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΑΝΤΖΗΣ
~ ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ ~ Ν.Ι. ΧΟΥΡΔΑΚΗΣ - Φ. ΠΑΠΑΡΗΓΑ ~ ΑΛΚΗΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ~ ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΗΣ ~ ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΑΓΓΕΛΑΚΗ-ΡΟΥΚ ~ ΑΛΕΞΗΣ ΖΗΡΑΣ
~ ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΟΚΚΑΛΗΣ ~ ΑΛΚΗΣΤΙΣ ΣΟΥΛΟΓΙΑΝΝΗ ~ ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΟΥΚΑΣ

Et cetera

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΑΓΗΣ Θεμιτά και άθέμιτα δρια τής κριτικής και τής συζήτησης ~ ΓΙΩΡΓΟΣ
ΒΕΛΤΣΟΣ Voice-over ~ ΛΕΑΝΔΡΟΣ ΦΩΤΕΙΝΙΑΣ Περί έκδρομής ό λόγος τούτος ~
ΧΡΥΣΑ ΦΡΑΓΚΙΑΔΑΚΗ Δική του - μέ τό Δικαίωμα τής Λευκής Έπιλογής

[τε ὕ χ ο ς ἔ β δ ο μ ο]

ET CETERA

Θεμιά και ἀθέμιτα ὄρια τῆς κριτικῆς καί τῆς συζήτησης

Τό καλοκαίρι τοῦ 2007 δημοσιεύτηκε στό περιοδικό *Ποίηση* ἓνα δωδεκασέλιδο γραφτό μου μέ τίτλο «Καρυωτακισμός: ἓνας δυσφημισμένος ὄρος».¹ Ὁ Νάσος Βαγενᾶς, μετά ἀπό τρία χρόνια, στίς 29 Αὐγούστου 2010, μέ ἐπιφυλλίδα του στήν ἐφημερίδα *Τό Βῆμα*, μέ τίτλο «Θεωρίες συνωμοσίας», χαρακτήρισε τά περιεχόμενα τοῦ γραφτοῦ μου στήν *Ποίηση* «ἀσύστατα».

Τί ἔγραφα στό «Καρυωτακισμός: ἓνας δυσφημισμένος ὄρος»; Στό πρῶτο μέρος του ἀναφερόμουν στό δημοσίευμα τοῦ Ἀντρέα Καραντώνη «Ἡ ἐπίδραση τοῦ Καρυωτάκη στούς νέους», στό περιοδικό *Τά Νέα γράμματα*, τό 1935. Ἔλεγα ἐκεῖ ὅτι ὁ ὄρος *καρυωτακισμός*, μέ ἀρνητική σημασία, χρησιμοποιήθηκε τότε, πρώτη φορά, ἀπό τόν Καραντώνη. Καί ἔλεγα ἔπειτα τί στοιχεῖα εἶχε ὁ Καραντώνης, ὥστε νά καταφερθεῖ ἐναντίον τῶν ποιητῶν πού μαθήτευσαν ἢ μαθήτευαν στόν Καρυωτάκη. Στό δεύτερο μέρος ἀσκοῦσα ἔλεγχο στά λεγόμενα τοῦ Καραντώνη γιά πέντε, ἀριθμημένους ἀλφαβητικά, λόγους. Στό τρίτο καί τελευταῖο μέρος ἔλεγα ποιοί ἄλλοι, ἀπό τούς κοντινοῦς στό περιοδικό *Τά Νέα Γράμματα*, χρησιμοποίησαν τόν ὄρο *καρυωτακισμός* με τήν ἀρνητική σημασία πού τόν χρησιμοποίησε ὁ Καραντώνης.

Ἡ ἀπάντηση στήν ἐπιφυλλίδα τοῦ Βαγενᾶ δέν θά εἶχε νόημα ἂν ἀντιλαμβάνόταν ποιά εἶναι τά θεμιά ὄρια μέσα στά ὁποῖα μπορεῖ νά ἀσκεῖται ἡ ἄμεση καί ἡ ἔμμεση λογοτεχνική κριτική καί ἐπίσης ποιά δεοντολογία ὀφείλει νά διέπει μιά συζήτηση πάνω σ' ἓνα τέτοιο θέμα. Ὅμως δέν φαίνεται νά τό ἀντιλαμβάνεται ἢ δέν θέλει νά τό παραδεχτεῖ. Ἔτσι, τί νά γίνει, θά χάσω τόν καιρό μου, ἀσχολούμενος μέ τήν ἐπιφυλλίδα του. Ἀρχίζω, λοιπόν, ἀπό τό πρῶτο πού εἶναι τό οὐσιωδέστερο.

Ὅσο γνωρίζω, ὁ στίβος τῆς λογοτεχνικῆς δραστηριότητος εἶναι ἐλεύθερος. Νόμος γραφτός ἢ ἄγραφος, πού νά κάνει διακρίσεις σ' αὐτή τήν ἐλευθερία, δέν ξέρω νά ὑπάρχει, ἐκτός ἀπό τό δόγμα τοῦ Ἀντρέι Ζντάνοφ κατά τό

1. Γιώργος Ἀράγης, «Καρυωτακισμός: ἓνας δυσφημισμένος ὄρος», *Ποίηση*, τεῦχος 29 (Ἀνοιξη-Καλοκαίρι 2007), σ. 46-58.

σοβιετικό παρελθόν. Συνεπώς, ταλαντούχοι και άτάλαντοι μαθητευόμενοι στά μυστικά της λογοτεχνίας είναι απόλυτα ελεύθεροι να ασκήσουν χωρίς περιορισμούς τις έκφραστικές τους δυνατότητες. Όσο μπορούν και όπως μπορούν, χωρίς καμιά διάκριση. Αυτό καθορίζει, από τη συγκεκριμένη άποψη, και τα θεμιτά όρια της κριτικής, ή οποία αναφέρεται στις προσπάθειες των ανθρώπων που καταγίνονται με τη λογοτεχνία. Αυτά ακριβώς τα θεμιτά όρια που δέν τήρησε ο Καραντώνης στο δημοσίευσμά του τό 1935. Αντίθετα μίλησε για τούς ποιητές που, κατά τη γνώμη του, μαθήτευαν στον Καρυωτάκη με βαρύτατους και άηθεις χαρακτηρισμούς. Μέ ποιό δικαίωμα και βάσει ποιιάς αρχής μεταχειρίστηκε, για τούς καρυωτακικούς ποιητές, φράσεις ύβριστικές, όπως: «τίποτα πιά άθλιο», «ήθική μαλάκυνση», «ψυχική έξαθλίωση», «κλαψοπούλια του Καρυωτακισμού», δηλαδή περίπου γκιώνηδες, «ό πρώτος διαβάτης που θά τούς συναντούσε θά τούς άρπαζε από τό γιακά και θά τούς όδηγούσε ό ίδιος στό λοιμοκαθαρτήριο» κ.λπ. κ.λπ. Ποιός έχει δικαίωμα να άρπάξει «άπό τό γιακά» ένα μαθητευόμενο ποιητή, σε όποιονδήποτε προγενέστερό του, και να τον όδηγει «στό λοιμοκαθαρτήριο»; Τί είναι οί νέοι ποιητές για να όδηγούνται στό λοιμοκαθαρτήριο; Λεπροί, χολεριασμένοι, μολυσμένοι από πανούκλα ή κάτι άλλο χειρότερο; Από ποιά θέση μιλούσε έτσι ό Καραντώνης για τούς καρυωτακικούς ποιητές, χωρίς μάλιστα να τεκμηριώνει τίποτα από τά λεγόμενά του, ενώ ψευδολογούσε; Όχι βέβαια από τη θέση του κριτικού. Αυτή τη θέση, με τά θεμιτά όρια και τη δεοντολογία που συνέπαγόταν, την είχε γράψει στά παλιά του τά παπούτσια. Ό ύβριστικός τρόπος και τό άπροκάλυπτο μένος με τό όποιο άπευθυνόταν σε νέους ποιητές, γενικά και άόριστα, τον τοποθετούσαν στην θέση του χωροφύλακα, του είσαγγελέα και του δήμιου. Η βάνουση φρασεολογία του δείχνει πως, αν είχε την πρακτική δυνατότητα, θά έστελνε τούς ποιητές αυτούς κατευθείαν στην κρεμάλα. Αυτό όμως που έχει σημασία είναι ότι μ' αυτόν τον τρόπο βρισκόμαστε έξω από τό χώρο της άμεσης ή της έμμεσης κριτικής. Κι άλίμονο αν κάτι τέτοιο καθιερωνόταν ως κριτικός κανόνας. Ουσιαστικά ό Καραντώνης άρνιόταν την έλευθερία του κάθε νέου ποιητή να μαθητεύει όπου τον όδηγούσε ή κράση του και ή παιδεία του. Μπορεί ό Καραντώνης να μην καταλάβαινε ότι, καταδικάζοντας τούς καρυωτακικούς ποιητές, έκανε χρήση ενός γενικότερου δόγματος. Του δόγματος ότι οί νέοι ποιητές και γενικότερα οί λογοτέχνες δέν είναι ελεύθεροι να μαθητεύουν σε πρόσωπα και ιδέες της προτίμησής τους. Δέν θέλω να πω ότι ό Καραντώνης υίοθετούσε τότε τις πρόσφατες θέσεις του Ζντάνοφ. Κάθε άλλο, ό δεξιότατος Καραντώνης αισθανόταν απέχθεια για τά σοβιετικά πράγματα. Στην πράξη όμως βρισκόταν πολύ κοντά στο άνελεύθερο πνεύμα του Σοβιετικού θεωρητικού. Για όλα αυτά και για ό,τι έγγραφα ακόμα στό περιοδικό Ποίηση τό 2007, ό όρος καρυωτακισμός, με την καραντωνική σημασία, είναι όρος που στρέφεται κατά της ελεύθερης άσκησης της λογοτεχνικής έκφρασης. Για του-

το είναι άστοχο να χρησιμοποιείται ακόμα σήμερα, όπως ήταν άστοχο επίσης τό γεγονός ότι χρησιμοποιήθηκε, όποτε χρησιμοποιήθηκε, παλιότερα. Τά θεμιτά όρια τής κριτικής έξαντλούνται στό χώρο τών διαπιστώσεων (άπό πραγματολογική, ιστορική, γλωσσική, τεχνική κ.λπ. σκοπιά) καί τών κρίσεων (άπό αισθητική, αξιολογική, σκοπιά). Έξω άπό αυτά τά όρια ή ιδιότητα του κριτικού χάνει τή σημασία της.

Έρχομαι τώρα στην έπιφυλλίδα του φίλου Νάσου Βαγενά στό Βήμα. Νά σημειώσω άρχικά ότι ό τίτλος της όφειλε να βρίσκεται μέσα σε εισαγωγικά. Γιατί είναι τίτλος ξένου βιβλίου που έχει μεταφραστεί πρόσφατα στην Έλλάδα. Νά σημειώσω ακόμα ότι ό όρος παρανάγνωση, που χρησιμοποιείται προλογικά έναντίον μου («Σήμερα θά σχολιάσω μιá ανάλογη παρανάγνωση του κειμένου του Καραντώνη...»), είναι άτοπος. Η σημασία του όρου αυτού προέκυψε άπό τήν αντίληψη τών μεταδομιστών ότι δέν υπάρχει όλική ανάγνωση τών κειμένων, αλλά μόνο παραναγνώσεις τους άπό όλους, χωρίς καμιά έξαιρεση, τούς αναγνώστες. Άπό τήν άποψη αυτή τήν όλική ανάγνωση ουδείς τήν κατέχει. Έτσι καί ουδείς κατέχει τό κριτήριο τής όλικής ανάγνωσης, που είναι άπαραίτητη προϋπόθεση για να μπορεί κάποιος, άς πούμε, Β να ισχυριστεί πώς ό τάδε Α κάνει παρανάγνωση κειμένου. Έκτός καί συμβαίνει να θεωρεί ό Β ότι κατέχει τό μυστικό τής όλικής ανάγνωσης με τό έτσι θέλω.

Έρχομαι στό κείμενο. Κατά τόν έπιφυλλιδογράφο, όπως έχω ήδη πει, τά όσα έγγραφα στό περιοδικό Ποίηση τό 2007 ήταν «άσύστατα». Σύμφωνα με στοιχειώδη δεοντολογία, θά έπρεπε, καθώς πιστεύω, προτού να χρησιμοποιήσει ό έπιφυλλιδογράφος τή λέξη άσύστατα, να ένημερώσει τούς αναγνώστες του για τό τί έλεγα σ' εκείνο τό δωδεκασέλιδο κείμενο στην Ποίηση. Νά πει περιληπτικά έστω ποιόί ήταν οι πέντε λόγοι που άσκούσα έλεγχο στό δημοσίευμα του Καραντώνη στά Νέα Γράμματα. Δέν τό έκανε. Άλλά τότε που βásiζε τή βαριά κουβέντα του «άσύστατα». Παραθέτω τά λόγια του: «Τά στοιχεία με τά όποια είναι βέβαιος [ό 'Αράγης] ότι τεκμηριώνει τίς κατηγορίες του είναι άσύστατα, όχι μόνο γιατί είναι έσφαλμένα αυτά καθεαυτά (δέν έχω τόν χώρο να τό δείξω αυτό έδώ), αλλά καί γιατί άπορρέουν άπό τό βασικότερο λάθος του (τό αναλύω παρακάτω), που είναι ότι ό Καραντώνης κατασκεύασε τό θέμα του καρωτακισμού κατ' έντολήν του Κατσίμπαλη». «Τά στοιχεία με τά όποια είναι βέβαιος [ό 'Αράγης]...» Για τά «στοιχεία» αυτά (για τά όποια ό αναγνώστης τής έπιφυλλίδας δέν έχει ιδέα ποιá είναι), τσιμουδιά ό άγαπητός Νάσος. Έπανέρχομαι, έτσι, άναγκαστικά στό έρώτημα: Πώς τεκμηριώνεται τότε τό «άσύστατα»; Άπό τό παραπάνω άπόσπασμα που παρέθεσα βγάζει κανείς τό συμπέρασμα πώς τό «άσύστατα» τεκμηριώνεται με δύο τρόπους. Τούς άκόλουθους: α) 'Ο πρώτος άφορά τήν παρενθετική φράση: «δέν έχω τόν χώρο να τό δείξω αυτό έδώ». Τό να μήν

έχει κάποιος χώρο να αναπτύξει τις ιδέες και τά επιχειρήματά του πάνω σε όρισμένο θέμα είναι κρίμα κι άδικο. Από την άποψη αυτή αισθάνομαι την υποχρέωση να κάνω έκκληση, στά σχετικά με τη λογοτεχνία έντυπα, να δώσουν έπαρκή «χώρο» σ' αυτόν τον αποτραβηγμένο άνθρωπο του περιθωρίου, ώστε να «δείξει» τό όπερ έδει δείξει. Κι αν ή έκκλησή μου δέν εισακουστεί, τότε θα αναλάβω εγώ ό ίδιος, πού συνδέομαι με τό λογοτεχνικό κατεστημένο και σουλατσάρω όπου θέλω στίς έφημερίδες και στά περιοδικά, να του έξασφαλίσω έπαρκή δημοσιογραφικό «χώρο». Γιατί, πώς να τό κάνουμε, ή διεξαγωγή μιās ελεύθερης συζήτησης πρέπει να γίνεται με ίσες προϋποθέσεις. Γι' αυτό κατά την υποθήκη του Βολταίρου, αν και διαφωνώ με τη θέση του φίλου Βαγενά πάνω σ' αυτό τό θέμα, θα άγωνιστώ μ' όλες μου τίς δυνάμεις για να βρεθεί «χώρος» να διατυπώσει ελεύθερα την επιχειρηματολογία του εναντίον μου. β) Ό δεύτερος τρόπος άφορά την έπόμενη φράση του παραπάνω αποσπάσματος: [«τά στοιχεία» του Άράγγη «είναι άσύστατα»] «και γιατί απορρέουν από τό βασικότερο λάθος του (τό αναλύω παρακάτω), πού είναι ότι ό Καραντώνης κατασκεύασε τό θέμα του καρυωτακισμού κατ' έντολήν του Κατσιμπαλη». Είχα, φαίνεται, την ψευδαισθήση ότι γράφω καλά νεοελληνικά και καθαρά. Τώρα από την έπιφυλλίδα του Βαγενά μαθαίνω πώς όχι, κάνω λάθος. Νόμιζα δηλαδή ότι από τό κείμενό μου, στην Ποίηση τό 2007, γινόταν πολύ καθαρά φανερό πώς τό ένα και μοναδικό ζήτημα, πού έθετα, ήταν τό άπαραδέχτα παρακριτικό δημοσίευμα του Καραντώνη στά Νέα Γράμματα. Τώρα μαθαίνω πώς όχι, γράψε λάθος, τό κύριο ζήτημα δέν ήταν αυτό, αλλά τό αν ή όχι τό κείμενο του Καραντώνη γράφτηκε «κατ' έντολήν του Κατσιμπαλη». Αν θέλει ό φίλος Νάσος, δέχομαι ότι ό Καραντώνης δέν συνάντησε ποτέ και δέν συζήτησε ποτέ με τόν Κατσιμπαλη, ότι δέν πήγε ποτέ μαζί του τά βράδια σε ταβέρνες, ούτε τά μεσημέρια στού Άπότσου, ότι δέν υπάρχει κανένα σημάδι μέχρι σήμερα πώς ό Καραντώνης (τή δεκαετία του '30 τουλάχιστο) ήταν ύποτακτικός του Κατσιμπαλη. Ούτε ότι υπάρχουν ρητές μαρτυρίες, διά στόματος Κατσιμπαλη, ότι ή συγγραφή του βιβλίου Ό ποιητής Γώργος Σεφέρης, πού φέρει την ύπογραφή του Καραντώνη, κατευθυνόταν από τόν ίδιο τόν Κατσιμπαλη. Ούτε ότι τό κείμενο του Καραντώνη στά Νέα γράμματα ύποδηλώνει στοιχεία κατσιμπαλικού ύφους. Τίποτε απ' όλα αυτά. Δέχομαι ακόμα ότι ό Κατσιμπαλης και ή άλλη παρέα, όταν διάβασαν τό κείμενο του Καραντώνη διαφώνησαν έντονα μαζί του και τόν κατακεραύνωσαν με πύρινα άρθρα στόν τύπο. Δέχομαι τέλος ότι κανείς από την ίδια παρέα δέν πήρε στό στόμα του τη λέξη καρυωτακισμός με τη σημασία πού της έδωσε ό Καραντώνης. Μάλιστα δέν έχω αντίρρηση να αποσυνδέσουμε όλικά τό δημοσίευμα του Καραντώνη από την παρουσία του Κατσιμπαλη. Να φύγουν δηλαδή, από τό κείμενό μου στην Ποίηση, οι 14 σειρές πού άφορούν «την άφανή παρουσία του Κατσιμπαλη» στό «Η επίδραση του Καρυωτάκη στους νέους». Όμως και μετά από όλα αυτά δέν

παύει νά μᾶς μένει ἀκέριο «τό σῶμα τοῦ ἐγκλήματος», πού ἦταν ὁ στόχος τοῦ κειμένου μου. Τοῦ τᾶ χαρίζω ὅλα τοῦ φίλου Νάσου, ὄχι ὁμως καί «τό σῶμα τοῦ ἐγκλήματος». Γιατί περί αὐτοῦ πρόκειται. Ἔς μᾶς πεί λοιπόν ὁ ἴδιος ὁ Βαγενᾶς, ἄν καί κατά πόσο εἶναι ἢ δέν εἶναι «ἀσύστατα» τᾶ γραφόμενα ἀπό τόν Καραντώνη στό συγκεκριμένο δημοσίευσμά του. Στό σημεῖο τοῦτο εἶμαι ἀναγκασμένος νά κάνω κάτι πού ὄφειλε νά κάνει, καί μάλιστα πληρέστερα, ὁ ἀγαπητός Νάσος. Νά παραθέσω δηλαδή τήν περίληψη τῶν πέντε λόγων γιά τούς ὁποίους ἀσκοῦσα ἔλεγχο στό κείμενο τοῦ Καραντώνη, ὅπως τήν εἶχα διατυπώσει στό περιοδικό *Ποίηση* τό 2007. Λοιπόν:

«Τό γεγονός ὅτι: α) Γνωρίσματα ἐπίδοξων ποιητῶν, τᾶ ὁποῖα τό 1931 εἶχαν ἀποδοθεῖ ἀπό τόν Καραντώνη σέ μιμήσεις μεταπαλαμικῶν ποιητῶν, ἀποδοθήκαν τό 1935 σέ καρυωτακικούς ποιητές. β) Ὁ ἰσχυρισμός πώς ἡ μετὰ τό 1931 τετραετία δέν εἶχε «τίποτα τό κοινό» [βρισκόμαστε στή μαύρη χρονιά τοῦ 1935] μέ τήν ἐποχή τοῦ Καρυωτάκη, ἀποτελεῖ ψευδολογία. γ) Οἱ μαθητευόμενοι ποιητές στόν Καρυωτάκη ἀντιμετωπίστηκαν μέ χολερικό μένος, γιά τό λόγο ὅτι οἱ προσπάθειές τους ἦταν ποιητικά ἀδόκιμες. Κάτι πού, σέ καμιά περίπτωση, δέν στοιχειοθετεῖ ἠθικό ἢ ἄλλης κατηγορίας παράπτωμα, ἐκτός ἀπό τό ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοί θά ἔμεναν ἴσως ἔξω ἀπό «τῶν ἰδεῶν τήν πόλι». δ) Καταλογίστηκε ἀνάρμοστη γλωσσική συμπεριφορά στους καρυωτακικούς ποιητές, συμπεριφορά ἡ ὁποία εἶχε καταλογιστεῖ τό 1931 σέ μή καρυωτακικούς ποιητές. ε) Ὁ κριτικός χρησιμοποίησε στιχουργικά σκουπίδια γιά νά στηρίξει τή θέση του περί κακομεταχείρισης τῆς γλώσσας καί τῆς ποίησης ἀπό τούς καρυωτακικούς ποιητές. Καί ταυτόχρονα ἀπέφυγε οἰαδήποτε ἀναφορά σέ συγκεκριμένους μαθητές τοῦ Καρυωτάκη. Τό γεγονός λοιπόν ὅτι τᾶ στοιχεῖα αὐτά ἀφοροῦν τό κείμενο τοῦ Καραντώνη μᾶς ἐπιτρέπει νά σκεφτοῦμε ὅτι ἔχουμε νά κάνουμε μ' ἓνα κείμενο κατευθυνόμενο. Γραμμένο, δηλαδή, ὄχι γιά νά ὑποστηρίξει μιᾶ ἰδέα ἢ νά ἀποκαλύψει ἢ ἔστω νά τονίσει μιᾶ ἀλήθεια, ἀλλά γιά νά δυσφημήσει ὀρισμένη εὐνοια μαθητευόμενων ποιητῶν: τήν εὐνοια πού ἔδειχναν οἱ μαθητευόμενοι ποιητές στό ἔργο τοῦ Καρυωτάκη. Στό ἔργο δηλαδή τοῦ ποιητῆ πού ἦταν δημοφιλέστερος, ἐκεῖνα τᾶ χρόνια, ἀνάμεσα στους νέους ποιητές».

Ὁ ἀναγνώστης τοῦ παραπάνω περιληπτικοῦ ἀποσπάσματος εἶναι εὐκολο, νομίζω, νά καταλάβει ὅτι ἡ ἀποψη τοῦ Βαγενᾶ, ὅτι τᾶ «ἀσύστατα» [στοιχεῖα τοῦ Ἄραγγ] «ἀπορρέουν ἀπό τό βασικότερο λάθος του [ἡ ἔμφαση δική μου], πού εἶναι ὅτι ὁ Καραντώνης κατασκεύασε τό θέμα τοῦ καρυωτακισμοῦ κατ' ἐντολήν τοῦ Κατσιμπαλή», βγαίνει κατευθείαν ἀπό τήν τσέπη του. Ὡς ἐδῶ, ἐπί τῆς οὐσίας, φαντάζομαι ὅτι τελείωσα μέ «τό βασικότερο λάθος [τοῦ Ἄραγγ]», δείχνοντας ὅτι αὐτό, «τό βασικότερο λάθος», δέν εἶναι τίποτε περισσότερο ἀπό μιᾶ παραπλανητική σοφιστεία τοῦ ἐπιφυλλιδογράφου γιά νά ἀποφύγει τή συζήτηση ἐπί τῆς οὐσίας πάνω στά γραφόμενα τοῦ Καραντώνη. Σοφιστεία μέ τήν ἔννοια ὅτι, ἄν συνδεθεῖ τό δημοσίευμα τοῦ Καραντώνη μέ

τόν Κατσιμπαλη, κι αυτό θεωρηθεί «βασικότερο λάθος» του Ἀράγγη, τότε συμβαίνει ένα θαῦμα: τό περιεχόμενο του καραντώνειου δημοσιεύματος παθαίνει εξαέρωση κι εξαφανίζεται στο ὑπερπέραν. Ἔρα κάθε συζήτηση γι' αυτό είναι συζήτηση χωρίς ἀντικείμενο. Μ' αὐτόν τόν τρόπο οἱ 14 σειρές του κειμένου μου, πού ἀφοροῦν τήν ἀφανή παρουσία του Κατσιμπαλη στο γραφτό του Καραντώνη, ἐξισώνονται μέ ὁλόκληρο τό 12σέλιδο κείμενό μου! Θαυμάσια! Ἄν εἶχα τή δυνατότητα, θά ἔδυνα βραβεῖο συλλογιστικῆς «συνέπειας» στο φίλο Νάσο. Ἡ, ἀλλιῶς, βραβεῖο ἔξοχου στρεψόδικου ἐλιγμοῦ. Ἔτσι καταλαβαίνουμε γιατί δέν γίνεται καμιά μνεῖα, στήν ἐπιφυλλίδα, γιά τό περιεχόμενο του καραντώνειου δημοσιεύματος, ἐνώ σέ δεδομένα αὐτοῦ του δημοσιεύματος θά περίμενε κανείς νά στηριχτεῖ ἡ κατηγορία ὅτι μίλησα γι' αὐτό «ἀσύστατα».

Νά πῶ ὅμως καί δυό λόγια γιά τό παρενθετικό «τό ἀναλύω παρακάτω». Ψάχνω τήν ἀνάλυση στο παρακάτω μέρος τῆς ἐπιφυλλίδας καί ἀνάλυση δέν βρίσκω. Ξέρω πάνω-κάτω τί σημαίνει ἡ λέξη ἀνάλυση, ἀλλά αὐτά πού βρίσκω στή συνέχεια τῆς ἐπιφυλλίδας δέν ἔχουν σχέση μέ τή λέξη ἀνάλυση. Τέλος πάντων, ἄς δοῦμε τί γράφει. «Εἶναι φανερό ὅτι ὁ Ἀράγγης γράφει τά παραπάνω [πρόκειται γιά μερικές μοδιστρικές, κόψε-ράβε, φρασσοῦλες πού ἀναφέρονται στο «κατ' ἐντολήν του Κατσιμπαλη»] γιατί ἔχει ἐλλιπή γνώση τόσο τῆς ἱστορίας του καρυωτακισμοῦ ὅσο καί του κριτικοῦ ἔργου του Καραντώνη. Διότι θά γνώριζε ὅτι δέν εἶναι ὁ Καραντώνης ὁ πρῶτος πού θέτει τό θέμα [ἐγώ δέν μίλησα γιά «θέμα» ἀλλά γιά ὄρο. Ἄς εἶναι.] του καρυωτακισμοῦ ἀλλά ὁ Ν. Κάλας (ὁ ὁποῖος ἤδη τόν Φεβρουάριο του 1929 [ἡ ἔμφραση δική μου] καυτηρίαζε τά «σημάδια τῆς παρακμῆς» στους «πνευματικούς συγγενεῖς του Καρυωτάκη», χαρακτηρίζοντάς τους «λιποτάκτες τῆς ζωῆς» πού «μυρίζουν μούχλα»· θά γνώριζε ὅτι ὁ Καραντώνης...». Ἀλλά ἐδῶ σταματάω τήν ἀντιγραφή. Ὅχι γιατί στο θέμα αὐτό, σύμφωνα μέ ὅσα ἔγραφα προηγουμένως, ἔχει δοθεῖ ἀπάντηση, ἀλλά καί γιατί ἀκολουθοῦν βιβλιογραφικές παραπομπές ἐξίσου ἀπαράδεκτες μέ τήν παραπάνω. Τί συμβαίνει; Δέν ξέρεῖ ὁ φίλος Βαγενᾶς νά παραπέμπει συγκεκριμένα καί μέ ἀκρίβεια: ποιός δημοσίεψε, σέ ποιό ἐντυπο (ἂν εἶναι ἐφημερίδα: ὄνομα συγγραφέα, τίτλος κειμένου, ὄνομα ἐφημερίδας, τόπος ἔκδοσης, χρονολογία, σελίδα· ἂν εἶναι περιοδικό: ὄνομα συγγραφέα, τίτλος κειμένου, ὄνομα περιοδικοῦ, τεῦχος περιοδικοῦ, τόπος ἔκδοσης, χρονολογία, σελίδα) καί τί λέει ἀκριβῶς ἐκεῖ. Ἄν πράγματι δέν ξέρεῖ νά παραπέμπει, ἄς ρωτήσῃ ἕνα φιλόλογο νά του τό πει. Κι ἂν δέν βρεθεῖ κανένας φιλόλογος, ἔ, τότε, τί νά γίνει, θά ὑποχρεωθῶ νά του τό πῶ ἐγώ, πού δέν εἶμαι φιλόλογος, ἀλλά σπούδασα μιά ἐπιστήμη πού εἶναι ἄτεγκτη σέ θέματα βιβλιογραφίας. Ἄς μάθει λοιπόν νά παραπέμπει συγκεκριμένα καί μέ ἀκρίβεια καί τότε τά λέμε γιά τό ποιός ἔχει καί ποιός δέν «ἔχει ἐλλιπή γνώση».

Στό τέλος τῆς ἐπιφυλλίδας διαβάζουμε τοῦτα τά ἀποφθεγματικά λόγια:

«Η κριτική ηλικία του Καραντώνη τό 1935 ήταν πολύ ώριμότερη από εκείνη του Κατσιμπαλή». Έδω, αν δέν γελᾶμε, ἀναρωτιόμαστε, αν τά λόγια αὐτά εἶναι λόγια κάποιου καρδιογνώστη, ἢ αν ἔχουν κανένα ἴχνος κύρους ἔτσι ἔκθετα, χωρίς καμιά τεκμηριωτική ὑπεράσπιση. Κι ὁμως εἶναι ἀπλό: φαντασιώνεσαι ὅτι φορᾶς τό σκουφο τοῦ πάπα καί ἀποκτᾶς τό ἐλεύθερο νά χρησιμοδοτεῖς κατά βούληση. Συνηθίζεται. Ξέρω ἄλλους πού φοροῦν τό σκουφο τοῦ Μέγα Ἀλέξανδρου καί κατατροπώνουν τούς Πέρσες. Ὁ παπισμός καί ὁ μεγαλεξανδρισμός εἶναι ἀθλήματα μέ λαμπρές ἐπιδόσεις στόν τόπο μας. Ἔτσι τουλάχιστο μπορεῖ νά καταλάβει κανεῖς καί τήν προέλευση τῆς φράσης: «Τά στοιχεῖα μέ τά ὁποῖα εἶναι βέβαιος [ὁ Ἀράγης] ὅτι τεκμηριώνει τίς κατηγορίες του εἶναι ἀσύστατα». Ὅσο γιά τήν ὠριμότητα τοῦ Καραντώνη τό 1935, ἄς δοῦμε πῶς τήν ἐκτιμᾶει ἓνας ἔγκυρος μελετητής τῆς λογοτεχνίας μας, πού δέν ὑπῆρξε θερμός ὑποστηρικτής τοῦ καρυωτακικοῦ ἔργου:

«Τό ἄρθρο τοῦ Καραντώνη ἦταν ὀργισμένο καί σαφῶς: προϊόν πάθους. Εὐκόλες ὑπερβολές; Μᾶλλον!² Εἶναι βέβαια, τότε, νέος 25 ἐτῶν (πού θά ἔλεγε ὁ Καβάφης).

»Ἔστω ὁμως! Ἡ ἐπίθεση κατά τῶν καρυωτακικῶν ποιητῶν, καί σέ δεύτερο πλάνο κατά τοῦ ἴδιου του Καρυωτάκη, μειώνοντας τή σημασία του, ἀρχίζει ἀπό ἓναν νέο “φανατικό γιά γράμματα”, λίγο βιαστικό στίς κρίσεις του καί ἀκαταστάλακτο. Ἄν κρίνουμε ἀπό τά ποιήματα πού δημοσιεύει στά περιοδικά ἐκεῖνα τά χρόνια, εἶναι δέσμιος τῆς πιό τυπικῆς παραδοσιακῆς ἀντίληψης³».⁴

Καί κάτι ἀκόμα ἐνδεικτικό τοῦ πῶς ἀντλαμβάνεται ὁ Βαγενᾶς τήν ὑπεράσπιση τοῦ καραντωνικοῦ δημοσιεύματος στά *Νέα Γράμματα* τό 1935. Παραθέτω.

Βαγενᾶς: «... μάλιστα ἀναρωτιέται κανεῖς γιά ποιό λόγο χαρακτηρίζεται ἀντικαρυωτακικό, ἀφοῦ ἐκεῖνο πού ἐπικρίνεται σέ αὐτό δέν εἶναι ὁ Καρυωτάκης ἀλλά ὁ ἄγνος καρυωτακισμός τῶν μιμητῶν του».⁵

2. Σημείωση τοῦ συγγραφέα τοῦ ἀποσπάσματος: «Βρίθει λέξεων καί φράσεων ρητορικῶν, πλατειαστικά διατυπωμένων. Λόγου χάριν: “Ζώντας μέσα σέ μιάν ἀτμόσφαιρα χαλαρωμένη πνευματικά”, “ἐκβιάζονε τήν ψυχή τους καί τή φαντασία τους [ὥστε] νά πάρει τό νεκρώσιμο σχῆμα τῆς φοβερῆς αὐτῆς μάσκας” (σ. 482)».

3. Σημείωση, δεύτερη, τοῦ συγγραφέα τοῦ ἀποσπάσματος: «Ἐνδεικτικό νεανικῆς ἀποκλειστικότητας ἀλλά καί ἀκαστάλακτου κριτηρίου. Πρός ἐνδειξιν, χρήσιμο εἶναι νά δοῦμε τί ποιήματα δημοσίευε στά περ. Ὁ Νουμάς (τχ. 178 – Γενάρης 1931, σ. 10) καί *Νέα Ζωή* (15.9.1933, τχ. 8, σ. 148)». Παραλείπω τά ποιητικά ἀποσπάσματα πού ἀκολουθοῦν.

4. Ἀλέξανδρος Ἀργυρίου. «Καρυωτακισμός: ἓνα φαινόμενο μέσα καί ἔξω ἀπό τή λογοτεχνία», Ἐπιστημονικό Συμπόσιο, *Καρυωτάκης καί καρυωτακισμός*, Ἐταιρεία Σπουδῶν Νεοελληνικοῦ Πολιτισμοῦ καί Γενικῆς Παιδείας, Ἀθήνα 1998, σ. 146.

5. Νάσος Βαγενᾶς, *Ἡ παραμόρφωση τοῦ Καρυωτάκη*, Ἰνδικτος, Ἀθήνα 2005, σ. 46.

Καραντώνης: «... οί νέοι πού τόν ἀκολουθήσανε, ἀντί νά μελετήσουνε τή δραματική αὐτή περίπτωση [τοῦ Καρυωτάκη], μοναδική στήν ἱστορία τῶν γραμμάτων μας, νομίσανε πώς ἡ ἀτομική του μιζέρια [ἡ ἔμφαση δική μου] ἦτανε οὐράνιο δῶρο καί γνώρισμα μεγαλοφυΐας...»⁶ Τά σχόλια περιττεύουν.

Υπάρχει κάποιος λόγος, ἀλλά δέν εἶναι τῆς ὥρας, γιά τόν ὁποῖο ὁ ἀγαπητός Νάσος ἔχει πάρει, ἐδῶ καί πολλά χρόνια, τό δρόμο τοῦ λαύρου καραντανιστή. Τόν ἐνοχλεῖ κάθε κουβέντα πού δέν συμμερίζεται τήν ἄποψη τοῦ Καραντώνη γιά τόν καρυωτακισμό, τόν Καρυωτάκη καί τήν ἀποδέσμευση τοῦ Σεφέρη ἀπό τόν Καρυωτάκη. Λές καί ἡ μαθητεία τοῦ Σεφέρη στόν Καρυωτάκη μειώνει τήν ἀξία τοῦ σεφερικοῦ ἔργου. Παρ' ὅσα ἔχουν εἰπωθεῖ μέχρι πρόσφατα πάνω σ' αὐτό τό θέμα,⁷ ἐκεῖνος ἔχει ἀποδυθεῖ σ' ἕνα μάταιο ἀγῶνα νά γυρίσει τό ποτάμι πίσω, μολονότι δέν μπορεῖ νά μὴν ξέρει πώς τά ποτάμια δέν γυρίζουν πίσω κι ὅτι ἀπλῶς παρασέρνουν ὅποιον ἀντιστέκεται στή ροή τους. Καί ἤδη ὁ ἴδιος βρίσκεται παρασυρμένος σ' ἕνα τέλημα συλλογιστικῶν ἐλιγμῶν νά δικαιολογήσει τά ἀδικαιολόγητα. Μ' ἕνα πείσμα πού ἀδικεῖ τίς δυνατότητές του, γιατί κατά τά ἄλλα ὁ ἀγαπητός Νάσος ἔχει θετικές πλευρές, γιά τίς ὁποῖες πάντα τόν ἐκτιμῶ.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΑΓΗΣ

Ὀκτώβρης 2010

Voice-over

Δέν ἔχω κάνει τίποτε ἄλλο ἐκτός ἀπό τό νά προσπαθῶ νά ἀνασυνθέσω τό πῶς ἕνας ὀρισμένος ἀριθμός ἀπό θεσμούς, πού ἀρχίζουν νά λειτουργοῦν ἔχοντας σάν πρόσημά τους τό ὀρθολογικό καί τό κανονικό, ἄσκησαν τήν ἐξουσία τους πάνω σέ ὁμάδες ἀνθρώπων, στό πεδίο τῆς συμπεριφορᾶς καί τοῦ τρόπου ζωῆς.

ΜΙΣΣΕΛ ΦΟΥΚΩ

Στίς 15 Φεβρουαρίου, προσκεκλημένος ὡς «ἐξωτικός» –ὅπως εἶθισται νά λέγεται στό πανεπιστημιακό ἰδίωμα– ἀπό τό Τμήμα Πολιτικῆς Ἐπιστήμης τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, προκειμένου νά εἰσηγηθῶ γιά τήν ὑποψηφιότη-

6. Ἀντρέας Καραντώνης, «Ἡ ἐπίδραση τοῦ Καρυωτάκη στοὺς νέους», *Τά Νέα Γράμματα*, τεύχος 9 (Σεπτέβρης [sic] 1935), σ. 481.

7. Σχετικά μέ τή μαθητεία τοῦ Σεφέρη στόν Καρυωτάκη, διαφωτιστική εἶναι ἡ πολυσέλιδη μελέτη τῆς Μάρθας Θωμαΐδου-Μώρου, «Σεφέρης-Καρυωτάκης. Μιά συνομιλία», στόν τόμο *Ὅσο κρατάει μιὰ ἀνάγνωση... Μιά ἔκδοση ἀφιερωμένη στή μνήμη τῆς Ἀντωνίας Κατσιαντώνη-Πίστα*, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 390-441.